№ 77 ԿԻՐԱԿԻ ԱՊՐԻԼԻ 6

1908

ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԿԻՐԱԿԻ ԱՊՐԻԼԻ 6 № 77

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.
Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւր. քան. լեր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Անուշաւան, Սիրանոյշ Քրիշչեանցները, Խաչատուր Ագեանցը և Սարգիս Ջգելեանցը խորին վշտով յայտնում են բարեկամներին և ծանօթներին՝ առաջինները սիրելի հօր, երկրորդները պապի՝

Բաղդասար աւ. քահ. ՔՐԻՇՋԵԱՆՑԻ

մահվան տարեդարձի առիթով այսօր, կիրակի, ամսիս 6-ին, հոգեհանգիստ կը կատարվի՝ պատարագից յետոյ՝ ս. Աւետեաց Աստուածածնի (Ջգրաշէնի) եկեղեցում։

Ապրիլ 6-ին, կիրակի օրը, հանգուցեալ

ԱԲԳԱՐ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ

մահվան չորրորդ տարեդարձին Վանքի աւագ եկեղեցու գաւթում, նրա գերեզմանի վրա, հոգեհանգիստ տեղի կունենայ ժամը 12-ին և կը բացվի հայ ժողովրդի նուիրատւութեամբ կառուցված մահարձանը։
Հրաւիրվում են այն բոլոր հաստատութիւնների և ընկերութիւնների վարչութիւնները, որոնց մէջ գործել է հանգուցեալը։ 2—2

Թիֆլիսի Վանքի աւագ եկեղեցու կրօնապաշտական Թանգարանի Տիկնանց յանձնաժողովը յայտնում է հասարակութեան, որ երկուշաբթի, ամսիս 7-ին, Վանքի աւագ եկեղեցու գաւթում, ս. պատարագից յետոյ, կատարվելու է հոգեհանգիստ

ԱՒԵՏԻՍ ԲԱԼԱՅԵԱՆ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ

գերեզմանի վրա։
Հոգեհանգստից յետոյ, ժամը 1-ին, առաջնորդարանում տեղի կունենայ մրցանակաբաշխութեան հանդէսը։ 2—2

Երկուշաբթի, ապրիլ 14-ին

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԻ ԱՄԱՌԱՅԻՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Թիֆլիսի գործակատարների փոխադարձ օգնութեան ընկերութեան միջոցները շատացնելու համար

Տեղի կունենայ

ԱՐՈՒԱԶԻՆ

Գարնանային մեծ

ՋԲՕՍԱՆՔ

Վիճակախաղ. ալեգրիով

Վենետիկի ջրանցք նաւակներով (գոնդոլ), նկարչական կէօսկներ, զատկական ձու, պասկա-հսկայ, այր և այլն։ Ֆրանսիական կարթեր, պտի-շվօ, ծաղիկներ, կոնֆէտտի, սերպանտին, բուֆէտ, օդապարիկ, Պ Ա Ր Ե Ր։
Այգում կը նուագեն երկու զինուորական նուագախումբ և սազանդար։ Այգին գեղեցիկ կերպով զարդարված կը լինի դրօշակներով և կանաչով, իսկ երեկոյեան—հրավառութեան մէջ։

ՍԿԻԶԲՆ Է ՑԵՐԵԿՎԱՅ ԺԱՄԸ 2-ԻՑ

Մուտքի վճարը մեծերի համար 30 կ., երեխաների համար 20 կ.։ Իւրաքանչիւր երեխաների տոմսակը մուտքի մօտ ստանում է մի բէգլինի շար ձ ր ի։
(6, 10, 13) տո. 3—1

Մեծադիր պատկերների

ԱՐՈՒԵՍՏԱՆՈՑ

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

(Գանօվսկայա փողոց № 7)

Ընդունվում են ամեն տեսակ պատուէրներ՝ լուսանկարած մեծ ու փոքր պատկերներից՝ և մեծացվում են գեղարուեստական ճաշակով մինչեւ ցանկացված չափը։
Գները մինչև առաջիկայ Զատիկը

ԷԺԱՆԱՑՎԱԾ ԵՆ

3 րուբլուց սկսած

Արուեստանոցը մինչև Զատիկ բաց կը լինի և կիրակի օրերը մինչև ժամը 4-ը։
(1, 3, 5, 6, 9) տո. 10—4

Թիֆլիսի Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան արհեստանոցում (Գանօվսկայա, № 19), ԵՐԿՈՒ ՕՐ, ապրիլի 8-ին և 9-ին, առաւօտեան ժամը 11-ից մինչև ցերեկ. ժամը 3-ը տեղի կունենայ արհեստանոցի աշակերտուհիների ձեռագործների սովորական վաճառքը, իսկ կիրակի, ապրիլ 16-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին, վարչութիւնը խնդրում է ընկերութեան անդամներին շնորհ բերել տարեկան ընդհանուր ժողովին։
(կ. ե.) 2—1

ՇԵՐԱՄԻ ՍԵՐՄ

Բաղդադի յայտնի ֆիրմայի, ստացված է Թիւրքիայից և ծախվում է գործարանային գներով ԼԱՐՃԷԻ սերմերի դէպօում, Միխայլօվսկի պրօսպէկտ, № 23, Զ. ՄԱՆԻԵՎԻ մագազինում՝ Պուշկինսկայա փող., ուղղափառ սեմինարիայի հանդէպ, Ի. Մ. ՄԱՄՃԻԼՕՎԻ գինետանը՝ Գօլօվինսկի պրօսպէկտ, № 25.
տո. (ա. օ) 10—4

Վազերի բժշկութեան համար

ԱՄԵՆԱԼԱՒ

Ծծումբը

(ՔՕՔՈՒՐՏ)

է

Աշխարհահռչակ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

„ԲՈՒԴ“

գործարանի ծծումբը

(Չը կորցնէք պարկի նկարը՝ որ չը սխալվէք)
Գումարով գնողներին արժան առաջարկում է կ. կ. ՕՃԻԱՆԴԵՐԸ, Թիֆլիս, Բեբուտովսկայա փողոց, № 53.
(կ.) 5—1

ԳՈՐԾԵԼԱԿԵՐՊԸ

Ժողովրդական այն շարժումները, որոնք երէկ ամեն վստահութեամբ ընթանում էին դեմագօգ ղեկավարների ցոյց տուած ուղիով, այսօր կանգ են առել, լճացել են, իսկ տեղ-տեղ նոյնիսկ յետադարձ հոսանքների մէջ են մտել։

Այդ երևոյթի պատճառները թէ ընդհանուր և թէ մասնաւոր բնաւորութիւն են կրում։

Արդարև շատ սպասելիքներ վաղաժամ էին և չէին համապատասխանում իրերի այն դրութեան, որ գոյութիւն ունի իրականութեան մէջ։ Մարդիկ տեսնում էին, որ գործնական կեանքի մէջ չը կան այն պայմանները, որոնք անհրաժեշտ են նոր արմատական կարգեր ստեղծելու և պահպանելու համար. Նրանք համոզվում էին, որ վերացական ձգտումների, հասարակական տենչանքների ու գաղափարական իղձերի մարմնացումը դեռ նիւթեր չէ գտնում իր կազմութեան համար. Նրանք անմիջական իրանց տպաւորութիւններից նկատում էին, որ դեռ շատ ուժեղ և վճռական են այն պատնէշները, որոնք կանգնած են հասարակական հոսանքների միջև։

Այո, այդ տեսակ են ընդհանուր պատճառները։

Բայց կան և մասնաւոր պատճառներ, որոնց մէջ էական դեր կատարեցին և նոր ղեկավարողների գործելակերպերը։

Այն բազմաթիւ բացասական կողմերը, որոնք հանդէս եկան այդ գործելակերպերի ընթացքում, վարկաբեկ արին շարժումները, հիասթափութիւն առաջացրին հասարակական խաւերում և յետ մղեցին այն շարքերը, որոնք նետվել էին շարժումների մէջ հետևելով ղեկավար անձերի փայլուն կոչերին։

Դուք կը հարցնէք թէ՝ ինչ մեղաւոր են գաղափարները, եթէ բաղդի չար բերմունքով նրանց իրագործումը պատահաբար անաջող ձեռքերի մէջ է ընկել, որոնք ի չարն են գործ դրել իրանց վերցրած լիազօրութիւնը։

Այո, այդ այդպէս է թւում տեսական դատողութեամբ, փիլիսոփայական մտածողութեան համար։ Բայց կեանքի այն ևթերներում, ուր գաղափարների իրագործողները ամեն օր շփվում էին մարդկանց հետ և ուր վերջինները տեսնում էին իդէալական ձգտումները խեղաթիւրված և այլասերված, այնտեղ բոլորովին ուրիշ տպաւորութիւններ և տրամադրութիւններ էին ամբարվում ժողովրդի խաւերում։

Որքան էլ բարձր լինէին այն հասարակական իդէալները, որոնք դրված են հեռանկարում, այնուամենայնիւ նրանք դեռ չեն կարող արդարացնել մի շարք բացասական և յանցաւոր գործեր, որոնք կատարվում են այդ իդէալների իրագործութեան անունից։

Միթէ քրիստոնէական գաղափարը կարող էր արդարացնող պարագայ հանդիսանալ Ինկվիզիցիայի արհաւիրքների հեղինակների համար։ Անտարակոյս ոչ։ Ինկվիզիցիան և նրա հետ կապված բոլոր բռնութիւնները դատապարտվեցին, իբրև նախատինք մարդկութեան որոշ տեսակի գործողների համար։

Անշուշտ քրիստոնէական գաղափարը մեղաւոր չէր, որ ինկվիզիցիայի նման դժոխքը իրականութիւն ստացաւ կեանքի մէջ, բայց միևնոյն ժամանակ ոչ ոք չէ կարող պահանջել, որ մարդիկ սիրեն ինկվիզիցիան, որովհետև նա քրիստոնէութեան անունով է կատարվում։

Նոյնը և մեր սերնդի իդէալական ձգտումների մասին։ Որքան էլ բարձր լինեն այդ իդէալները, բայց մարդիկ չեն կարող հաշտվել այն յանցանքների, բռնութիւնների և սարսափների հետ, որոնք կատարվում են իդէալական դրօշակների տակ։

Գործելակերպը էական նշանակութիւն ունեն գաղափարական նպատակներ իրագործելու ժամանակ։ Այդ էլ պէտք է միշտ աչքի առաջ ունենալ։

Այդ չը պէտք է մոռանալ։

Ա. Քալանթար

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹԷԞ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

Չը նայելով պաշտօնական բոլոր հերքումներին, չը նայելով բոլոր անհաւանականութեանը և խաղաղասէրների ջանքերին, պատերազմի ուրուականը մնում է սաւառնած մտքերի և կարծիքների վրա և հետզհետէ ամրապնդվում է այն գաղափարը, թէ այնքան էլ երևակայական չէ վտանգը մի նոր պատերազմի՝ Թիւրքիայի կողմից։

Թէ Թիւրքիան սպառազինվում է, թէ նա պատերազմական նախապատրաստութիւններ է տեսնում, կատարելով զանազան զինուորական շարժումներ, զէնքի կանչելով զանազան տեղերի պահեստի զինուորները—դա արձանագրված է։ Բայց ինչ է այդ նախապատրաստութիւնների բուն նպատակը և ում դէմ են ուղղված նրանք։ Այս հարցը տալիս է և պ. Պիէր Քիյար, Թիւրքական գործերին մի հմուտ անձ, «Pro Armenia» թերթի մէջ տպված իր «Երկշաբթեակ» յօդուածի մէջ։ Նա կարծում է, որ այդ նախապատրաստութիւնները երկու նպատակ կարող են ունենալ. կամ նախատեսվում է պատերազմ Ռուսաստանի հետ, կամ սուլթանը միտք ունի խեղդելու արեան մէջ ապստամբութեան որևէ նոր փորձ Թիւրք և հայ ժողովրդի կողմից։

Մեզ թւում է, որ վերջին կարծիքը այնքան էլ հիմնաւորված չէ։ Թիւրքիայում չէ նկատվում որևէ լուրջ յեղափոխական շարժում, որ կարողանար այնքան մեծ երկիւղ ազդել սուլթանին և ստիպել նրան դիմելու պատերազմի՝ ներքին խռովութիւնները զսպելու նպատակով։ Ոչ, եթէ Թիւրքիան որոշել է պատերազմ սկսել, դրա շարժառիթները բոլորովին այլ են։ Նրան ստիպում են պատերազմ անել, և պատերազմի իսկական նպատակը, եթէ, դժբաղդաբար, ծագէ, լինելու է գրաւել Հիւսիսային Պարսկաստանի մի մասը, Ատրպատականի այն մասը, որ սահմանակից է Թիւրքիային—Խօյը, Ուրմին, Սօվուջ-Բուլաղը, գուցէ և Սալմաստը։

Դա, Գերմանիայի քաղաքականութիւնն է, և բոլոր նշանները ցոյց են տալիս, որ Գերմանիան ամեն կերպ կաջակցէ Թիւրքիային, տիրապետելու Պարսկաստանի այդ մասին, որպէսզի նրա միջոցով ինքն էլ Պարսկաստանում ազդեցութեան շրջան ունենայ։

Ով ուսումնասիրել է եւրոպական մամուլը, նա կը գայ այն համոզման, որ պատերազմը, եթէ նա ծագէ, կենտրոնանալու է Թիւրք-պարսկական սահմանագլխի վրա և վէճի առարկան լինելու է Ատրպատականի մի մասի գրաւումը։

Այդ դէպքում կարող է արդեօք Ռուսաստանը անտարբեր հանդիսատես մնալ, քանի որ Ատրպատականը պատկանում է նրա ազդեցութեան սֆերային։

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ ամիս, երբ գերմանական կայսերական զոյգը Վենետիկ էր գնացել իտալական թագաւորի հետ տեսակցելու, գերմանական կայսրուհին իր 2 որդու հետ այցելել է ս. Ղազար կղզին, Մխիթարեան միաբանութեան վանքը։ Այս առիթով վանքը զարդարվել էր օսմանեան*) և իտալական դրօշակներով։ Մխիթարեանները մեծ պատւով ընդունել են բարձր հիւրերին։ Կայսրուհին առաջնորդվել է նախ վանքի մատենադարանի մեծ դահլիճը։ Այստեղ նրան ներկայացրել են հանգուցեալ Ֆրեդերիք կայսր 1854 թ. (երբ դեռ գերմանական թագաժառանգ էր) վանքին՝ իր սեփական ստորագրութեամբ ընծայած լուսանկարը և յիշել են, որ Ֆրեդերիք պատւել է վանքը միաբանների հետ միասին ճաշելով։ Այնուհետև կայսրուհին և իր որդիքը այցելել են վանքի բոլոր ուշադրութեան արժանի վայրերը, ի միջի այլոց և եկեղեցին։ Եկեղեցում նրանց ցոյց են տուել իտալական մայր-թագուհի Մարգարիտայի՝ աւագ խորանի համար նուիրած թանգագին վարագոյրը։ Այնուհետև վանքի ընդունելութեան սենեակում նրանց հիւրասիրել են վարդի անոյշով և մատուցել են զանազան լուսանկարներ վանքի տեսարաններից և մեծարժէք ժողովածուներ։ Գերմանական կայսրուհին և իշխանները այսպէս մի քանի ժամ հայ միաբանների շրջանում անցկացնելուց յետոյ գոհ սրտով և կրկնակի շնորհակալութիւններ յայտնելով մեկնել են ս. Ղազարից։

Ս.

ՌՈՒՍԱՑ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ՄԻՆԻՍՏՐԻ ՃԱՌԸ ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԱՍԻՆ

(Հեռագրական Գործակալութիւնից)

Ապրիլ 4-ի նիստից

Պետական Դումայում արդէն մի քանի անգամ ցանկութիւն էր յայտնված ծանօթանալու մինիստրութեան գործունէութեան հետ Մերձաւոր Արևելքի գործերի վերջին փազիսում։ Այդ ցանկութիւնը շատ զօրեղ է զգացվում ոչ միայն Դումայի անդամների միջև, այլ և ռուս հասարակութեան լայն շրջաններում։ Դա ինձ շատ բնական է թւում։ Մերձաւոր Արևելքի գործերը, Բալկանեան թերակղզու գործերը դիպչում են իւրաքանչիւր ռուս սրտի զգայուն լարերին. այդ գործերի հետ անքակտելի կերպով կապված է Ռուսաստանի կենդանի պատմական աւանդութիւնների գիտակցութիւնը, Ռուսաստանին պատկանող պատմական իրաւունքների և նրա վրա դրված պատմական պարտաւորութեան գիտակցութիւնը։ Այդ պատճառով ես կատարելապէս երջանիկ եմ, որ Թագաւոր Կայսրի բարձրագոյն բարեհաճութեամբ ձեզ կարող եմ այսօր մի քանի բացատրութիւններ տալ ձեզ հետաքրքրող առարկայի մասին։ Այդ շրջանում գլխաւոր հետաքրքրութիւնը ներկայումս կենտրոնանում է քրիստոնեայ ազգի վիճակի հարցի վրա Եւրոպական Թիւրքիայում։ Այդ հարցը մեզ համար առաջնակարգ նշանակութիւն ունի երկու տեսակէտից. նախ՝ աչքի առաջ ունենալով Ռուսաստանի պատմական դերը դէպի իր հաւատակից և ցեղակից ազգաբնակութիւնը մենք պարտաւոր ենք ամեն ջանք գործ դնել, որպէս զի բարւոքենք այդ ազգաբնակութեան դրութիւնը. երկրորդ՝ մենք պարտաւոր ենք ամենայն կերպ ձգտել, որպէս զի այդ հողի վրա այնպիսի մի բան չը կարողանայ ծագել, որ քաղաքական բարդութիւններ յարուցանէր և ընդհանուր խաղաղութիւնը խախտէր։ Զբաղեցնելով այդ երկու նպատակին, Ռուսաստանը դեռ 1897 թւին համաձայնութիւն կայացրեց եւրոպական պետութիւններից նրա հետ, որը Ռուսաստանի հետ միասին անմիջական կերպով շահագրգռված է բալկանեան գործերում, այն է՝ Աւստրօ-Ունգարիայի հետ... Այդ համաձայնութեան գըլ-

*) Մխիթարեան երկու վանքերից՝ Վիեննայի միաբանութիւնը աւստրիական հպատակ է, իսկ Վենետիկինը՝ Թիւրքահպատակ։

խաւոր գծերը ձեզ յայտնի են. այդ համաձայնութիւնը կայանում էր նրանում, որ երկու պետութիւններն էլ ընդունեցին, որ իրանք միակերպ շահագրգռուած են ըստ կարելւոյն երկար ժամանակով պահպանելու քաղաքական ստատուս-քուօն Բալկանեան թերակղզու վրա, որ ոչ մէկը և ոչ միւս կողմը չէ ձգտում երբէք հողի կտոր ձեռք բերել այդ թերակղզու վրա. վերջապէս նրանք երկուսն էլ պարտաւորվում են նպաստելու բալկանեան առանձին պետութիւնների անկախութեանը և կանոնաւոր զարգացմանը։ Վեց տարուց յետոյ, յուզմունքներ ծագելու պատճառով Մակեդոնիայում, Ռուսաստանը և Աւստրո-Ունգարիան լրացրին այդ համաձայնութիւնը մի ակտով, որ յայտնի է «միւրցշտեգեան պրօգրամ» անունով։ Այդ ակտը որոշում է մի շարք գործնական ռէֆօրմներ, որ պէտք է մտցվեն Մակեդոնիայում դաշնակցած պետութիւնների նախաձեռնութեամբ և մերձաւոր աջակցութեամբ, որոնց ղեկավարող դերը այդ գործում ճանաչեցին մնացած եւրօպական պետութիւնները, թոյլատրելով նրանց որ հսկեն վերոյիշեալ բարենորոգումների իրագործման վրա առանձին լիազօրների, այսպէս անուանված քաղաքացիական գործակալների միջոցով։ Ես ոչինչ նոր բան չեմ ասի ոչ իմ ռուս ունկնդիրների, ոչ էլ արտասահմանեան հասարակութեան համար, եթէ նկատեմ, որ մեր համաձայնութիւնը Աւստրո-Ունգարիայի հետ ժողովրդականութիւն չէր վայելում մեր լայն հասարակական շրջաններում։ Ինձ թւում է, որ այդպիսի վերաբերմունքի պատճառը դէպի քաղաքական այդ կօմբինացիան գլխաւորապէս այն էր, որ մեր հասարակութիւնը լաւ ծանօթ չէր նրա նպատակներին։ Ես կարծում եմ, որ եթէ մեր հասարակութեանը իր ժամանակին մանրամասն բացատրվէին այդ նպատակները, այն ժամանակ կատարելապէս պարզ կը լինէր, որ 1897 և 1903 թւերի համաձայնութիւնները ոչ միայն չէին պարունակում իրանց մէջ ոչինչ հակառակ Ռուսաստանի շահերին, ոչ էլ Բալկանեան թերակղզու քրիստոնեայ ազգաբնակութեան օգտին, այլ եթէ ճիշդ, աջող և լայն կերպով իրագործվէր պայմանաւորված պրօգրամը, կարելի էր նշանաւոր կերպով առաջ տանել մակեդոնական դժուար հարցի լուծումը։ Այդ համաձայնութիւններին կատարելապէս սազ է գալիս դիւանագիտական լեզուի մէջ գործածվող արձանագրութիւն «de desintéressement» տէխնիկական տերմինը—անշահասիրութեան փոխադարձ պարտաւորութիւն։ Պարզ է, որ այդ առաւելագոյն շահագրգռուած պետութիւնները պարտաւորվում են չորոնել Թիւրքիայի սահմաններում հողային շահեր կամ հողեր ձեռք բերել։ Դրանք դրանով արդէն կատարելապէս նպաստաւոր հող են ստեղծում եռանդուն, թէպէտ և խաղաղ ներգործութեան համար Բ. Դրան վրա՝ անհրաժեշտ բարենորոգումներ մտցնելու համար։ Հէնց այդպէս էլ հասկացաւ այդ համաձայնութիւնները մնացած Եւրօպան, որը շտապեց կատարեալ վստահութիւն ցոյց տալ դաշնակցած պետութիւններին և յանձնեց նրանց այդ բարենորոգումների գործի մերձաւոր ղեկավարութիւնը։ Կարծում եմ, որ երկու ռուս մինիստրները, իմ նախորդները, որոնք կայացրել են այդ համաձայնութիւնները, ղեկավարվելիս են եղել շատ վեհ դրդումներով, այն է՝ ձգտում էին ունեցել ապահովել քրիստոնեայ ազգաբնակութեան համար անհրաժեշտ բարենորոգումների մաքսիմումը, միևնոյն ժամանակ ենթարկելով Ռուսաստանը միջազգային բարդութիւնների և արտաքին վտանգի ամենասակաւ հաւանականութեան։ Կարծում եմ նոյնպէս, որ դաշնակցած պետութիւնների բարենորոգչական գործունէութեան հետևանքները իրանց իսկական արժանաւորութիւնից աւելի ստոր է գնահատում ռուս հասարակութիւնը։ Ես ձեզ չեմ թւի այդ հետևանքները, որոնց մասին բացի ինձանից վկայեցին իրանց նորերս արտասանած ճառերում մի քանի ուրիշ պետութիւնների մինիստրները. կասեմ միայն, որ եթէ այդ գործունէութիւնը աւելի նշանաւոր աջողութիւն չունեցաւ, դրա պատճառը, ի միջի այլոց, ցաւալի և արտաքին ներգործութեանը չենթարկվող հանգամանքներ են, այն է՝ մշտական աճող թշնամութիւնը բալկանեան առանձին ազգութիւնների միջև։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

Վերջին պօստով ստացված «Լուսաբերի» համարներից տեղեկանում ենք, որ Արփիարեի մարդասպան՝ այսպէս կոչված Պետրոս Հիւսնեանը զղջացել է իր գործած ոճրի վրա և ոճրի ու ոճրագործ խմբակի մասին նոր և կարևոր յայտնութիւններ արել։ Ոճրագործի ասելով՝ իրան դէպի ոճիր դրդողն էր Զարեհ Գոչեանը, որը նոյնպէս ձերբակալված է և գտնվում է ամէն յարաբերութիւնից կտրված։ Մարդասպանի անձնաւորութեան իսկութիւնը դեռ ևս չէ պարզված. նրա՝ տիգրանակերտցի կամ արաբկիրցի լինելը մթութեան մէջ է մնում տակաւին։ Կարծվում է, թէ Պետրոս Հիւսնեան անունը մարդասպանի կեղծ անունն է։

Զարեհ Գոչեանի հետ միաժամանակ ձերբակալվել է Աստւ Ասլանեան անունով մէկը, որը յետագայում երաշխաւորութեամբ ազատ է արձակված։ Հաղորդված տեղեկութիւններից երևում է, որ Ասլանեանը մտադիր է դատ բաց անել Կահիրէում հրատարակվող «Le Progrès» թերթի խմբագիր կոմս Մաքս դի Կոլլալտոյի դէմ այն բանի համար, որ վերջինս իր թերթում ոճրի ու ոճրագործ խմբակի հասցէին ծանր դիտողութիւններ ու կծու յօդուածներ էր հրատարակել։

Անհրաժեշտ է արձանագրել և այն փաստը, որ կոմս դի Կոլլալտոն հայերէն գրված մի նամակ է ստացել, որով նամակագիրը ծանր դիտողութիւններ է անում այդ թերթի հրատարակած լուրերի ու յօդուածների համար։ Խմբագիրն այդ նամակը յանձնել է եգիպտական կառավարութեանը։

Ոճրագործութիւնից անմիջապէս յետոյ Եգիպտոսից անյայտացել է Յովհաննէս Մէհանեան (Ջօն) անունով անձը, որը կասկածվում է այն բանում, եթէ կապ է ունեցել ոճրի հետ։ Նա, ինչպէս ասում են, ամերիկահպատակ է։

Մենք հաղորդել էինք, թէ Արփիարի սպանութեան առիթով մարտի 1-ին մի մեծ միտինգ է կայացել Կահիրէում։ Այժմ, ստացված տեղեկութիւններից երևում է, որ մարտի 10-ին եգիպտահայերի առաջնորդ Մկրտիչ ծ. վ. Աղաւնունին, ընկերակցութեամբ Վ. Մալէզեանի և Տ. Քէլէկեանի, եգիպտահայերի ազգ. վարչութեան որոշման համաձայն, ներկայացել է եգիպտ. կառավարութեան ներքին գործերի մինիստր Մուստաֆա փաշա Ֆահմիին և Եգիպտոսի՝ անգլ. կառավարութեան ներկայացուցիչ սըր Էլդըն Գօրստին ու նրանց է յանձնել յիշեալ միտինգի որոշումները, խնդրելով որ եգիպտ. կառավարութիւնը պաշտպան հանդիսանայ հայ գաղութին չարագործների դաւերի ու ոճիրների դէմ և օրէնքի ամբողջ խստութեամբ պատժէ Արփիարեանի մարդասպանին ու նրա մեղսակիցներին։ Ֆահմի փաշան և սըր Գօրստը ցաւ յայտնեցին գործված ոճրի մասին և ասացին, թէ բոլոր միջոցները ձեռք են առնված ոճրագործ խմբակը ցրելու և այդ ոճրի մեղսակիցները խստօրէն պատժելու համար։

Ինչպէս «Լուսաբերը» հաղորդում է, Արփիարին սպանելու դաւը կազմվել է հետևեալ հանգամանքներում։ Արզումեան-Լաբենց և ընկ. Ամերիկայում որոշել են Արփիարեանի սպանութիւնը։ Ապա՝ այդ խմբակի ներկայացուցիչ Արտաշէս Քէօլէեանը Ամերիկայից ճանապարհվում է դէպի Եգիպտոս՝ իր հետ բերելով սպանութեան հրամանագիրը և այն ատրճանակը, որը սահմանված էր Արփիարի սպանման համար։ Քէօլէեանը, դեռ Եգիպտոս չը հասած, Եգիպտոսում բնակվող Մարտիրոս Կարապետեանին մի նամակով յանձնարարում է ամէն միջոց ձեռք առնել՝ այդ «պատւական» զէնքն ապահով ու անվտանգ կերպով անց կացնելու նաւահանգստից։ Այդ պաշտօնը յանձնվում է Զարեհ Գոչեանին, որը, յետագայում, Հիւսնեանին է յանձնում Արփիարին սպանելու գործը։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«ԿՈՎԿԱՍԸ ԱՒԵՐՎՈՒՄ Է»

Տխրահռչակ Մենշիկովը զուժկան բուի նման շարունակում է իր չարանենգ երգը «Нов. Вр.»-ի էջերում։ «Կովկասը աւերվում է» նոր յօդուածում նա բացականչում է. «Պատերազմ և ապստամբութիւն, ահա թէ ինչ է սպառնում Կովկասին մօտ ապագայում»։ Չը նայելով Թիւրքաց սուլթանի կողմից դեսպան Զինովիէվին ցոյց տրված սիրալիր ընդունելութեան և խաղաղասիրական հաւաստիացումներին, ընդունելով որ պատերազմը անպայման կործանաբեր պիտի լինի երկու կողմերի համար էլ, Մենշիկովը այնուամենայնիւ կասկածով է վերաբերվում այդ բոլորին։

Երբէք,—ասում է նա,—կառավարութիւնները այնչափ մեծ հակումն չեն ցոյց տալիս հաւատացնելու իրանց խաղաղասիրութեան մէջ հարևաններին, ինչպէս աւերիչ պատերազմի նախօրեակում։

Իր այդ թերահաւատութիւնը դէպի այդ խաղաղասիրական հանդիսաւոր հաւաստիացումները նա հիմնաւորում է այն մասնաւոր տեղեկութիւններով, որոնց ստացել է զանազան տեղերից։

Այդ տեղեկութիւններից մէկը նա ստացել է արտասահմանից՝ մի այնպիսի ռուս դիպլօմատից, որի լըջութիւնն ու հաւատարմութիւնը դէպի Ռուսաստանը յօդուածագրի համար անվիճելի են։ Դիպլօմատը գրում է հետևեալը.

«Ես տեղեկութիւններ ունեմ մի բոլորովին մասնաւոր աղբիւրից։ Ինձ հաղորդում են փոքրիկ պետութիւններից մէկի դիտաւորութեան մասին, որը գայթակղած է մեզ վրա իրանից պոկված մի կտոր հողի համար և որը պատրաստել է մեզ համար Սեվաստօպօլում երկրորդ Պօրտ-Արտուր։ Ի նկատի ունենք օդը թողնել մեր սևծովեան պատերազմական նաւերը՝ ականներով զինված առագաստանաւերով և մակոյկներով։ Ջլատելով մեր նաւատորմը, ուզում են հնարաւորութիւն տալ Թիւրքիային, որը մեր կովկասեան սահմանագլխի վրա արդէն հաւաքել է 200 հազարանոց բանակ, գործելու մեր դէմ առանց երկիւղ կրելու իր թիկունքից։ Այդ փոքրիկ պետութիւնը՝ Ռումինիան է (ինձ յայտնի չէ՝ զօրակոչի պատրաստութիւններ տեսնում է թէ ոչ)։ Եապօնիայի աջողութիւնը շատերին խելքահան է արել։ Այդ բոլորը պէտք է տեղի ունենայ ապրիլին կամ մայիսին։ Արհամարհել Ռումինիային չէ կարելի. նա ունի 200 հազարանոց բանակ և բազմաթիւ արտիլերիա (մինչև 800 թնդանօթ)»։

Երկրորդ տեղեկութիւնը, որ ուղղակի վերաբերում է Թիւրքիայի պատերազմական պատրաստութիւններին և որը հաղորդում են Կովկասի մի յետ ընկած խուլ անկիւնից, հետևեալն է.

«Պաշտօնական տեղեկութիւններից կարելի է եզրակացնել, որ Թիւրքիայի հետ պատերազմ չի լինի։ Ես ապրում եմ թիւրքական սահմանագլխի մօտ ընկած մի տեղում, թուրքերի և քիւրդերի մէջ։ Մօտաւորապէս մարտ ամսի կիսին ես տեղեկութիւն ստացայ տեղական խանից, որը շատ լաւ է ճանաչում արևելեան բոլոր ցեղերին և ունի հաւատարիմ մարդիկ։ Ահա այն տեղեկութիւնները, որ նա ստացել է թիւրքական սահմանից, որոնց արժանահաւատութեան մասին խանը երդւում է.

«1) Ամբողջ սահմանի ուղղութեամբ՝ Բայազէտից մինչև Սև-ծով՝ դեռ ևս աշնանից բանակ են դրել թիւրքական զօրքերը և ապրում են վրանների մէջ։

«2) Երևանի նահանգի Սուրմալուի գաւառից աշնանը միշտ ուղտապանների կարաւանները իրանց ուղտերով գնում են բեռներ տեղափոխելու Էրզրումից Պարսկաստան։ Այդ բոլոր ուղտապաններին ներկայումս թիւրքաց իշխանութիւնը պահել է և իր զօրքերի համար նրանցով ուտեստի պաշար ու ռազմամթերքներ է փոխադրում։ Մինչև այժմ նրանցից և ոչ մէկին չեն թոյլ տալիս իրանց տները վերադառնալու։

«3) Թիւրքիայում ծառայութեան են մտել եապօնական գեներալներ և գերմանական օֆիցերներ։

«4) Թիւրքական զօրքերը կրում են միայն իրանց կարմիր ֆէսը, իսկ մնացեալ զգեստները և կօշիկները պատրաստվում են եապօնական ձևով։

«5) Ժողովրդից հաւաքել են երեք տարվայ հարկերը առաջուց։

«6) Թիւրքերը էմիսարներ են ուղարկում Ռուսաստան սահմանի մօտիկ ապրող կովկասեան մուսուլմաններին, թուրքերին և քիւրդերին ապստամբեցնելու համար։

«Երևանի նահանգապետը, այդ տեղեկութիւններից մի քանիսը ստանալով, Թիւրքիա է ուղարկում լրտեսելու մի ինչ-որ Շաժշաղդինով քիւրդի։ Սակայն նրա ուղարկելու նպատակի մասին տեղական բոլոր քիւրդերն էլ գիտեն և ծիծաղում են, որովհետև մի այդպիսի լրտես Թիւրքիայի մասին ճշմարիտ բան մեզ երբէք չի ասի, մինչդեռ մեր մասին թիւրքերին ամէն բան կասի։ Մեզանում սահմանները բոլորովին բաց են և մինչև Երևան թիւրքերը կը հասնեն առանց գնդակ անգամ արձակելու, ցանկութեան դէպքում նախապէս կոտորելով ճանապարհի վրա ցան ու ցիր ընկած մեր երկու երեք հարիւրեակներին։ Իսկ բոլոր նշաններից երևում է, որ թիւրքերը կը սկսեն պատերազմը եապօնական ձևով։ Քանի սահմանային լեռների անցքերի վրա դեռ ևս շատ ձիւն կայ՝ անցնելը դժուար է, բայց մի երեք շաբաթից յետոյ ձիւնը կը հալվի և անցքերը կը բացվեն։ Տեղական բոլոր բնակիչների համար ակներև է, որ Թիւրքիան պատերազմի պատրաստութիւն է տեսնում դեռ ևս աշնանից»։

Այդ տեղեկութիւնները,—շարունակում է Մենշիկովը,—ինձ թւում է, որ հիմք ունեն լուրջ կոչվելու։ Նրանք բղխում են քիւրդերից, որոնք թէ մեզանում և թէ Թիւրքիայում միևնոյն ցեղից են, բոլորն էլ ազգականներ են, ծանօթներ, և նրանց ամէն բան շատ լաւ յայտնի է։ Այդ տեղեկութիւններից մի քանիսը հաստատվում են նաև ուրիշներից։ Որովհետև ուղտապաններին պահելը հասկանալի է դառնում, քանի որ անցեալ աշնան մեծ քանակութեամբ ձիեր էին առնում և տանում Թիւրքիա։ Խերսոնցի մի կալուածատէր պատմում էր ինձ, որ ձիերը այս անգամ գլխաւորապէս տանում էին Փոքր Ասիա։ Հետևապէս մեծ կարիք կար։

Մենշիկովը այս տեղեկութիւնները յիշելով նպատակ ունի մատնանշել, որ կառավարչական բիւրօներ հսկայական գումարներ կլանող գործակալութիւնը չէ տալիս «անպայման ճիշդ» տեղեկութիւններ, որ դիպլօմատիայի հաւաստիացումները այդ հիման վրա չեն կարող վստահելի լինել, քանի որ մեր դեսպանները եապօնական պատերազմի ժամանակ էլ արտասահմանում հաւատացնում էին, որ պատերազմ չի լինի, բայց հէնց նոյն օրն էլ սկսվեց։ Այժմ էլ ինքը, տալով իր մասնաւոր տեղեկութիւնները, հրաւիրում է կառավարութեանը չը հաւատալ թիւրք կառավարութեան հաւաստիացումներին, նախազգուշութեան միջոցներ ձեռք առնել և սահմանագլխին մօտիկ գտնվող բերդերն ու ամրութիւնները կարգի բերել։ Նա յիշեցնում է, թէ ինչպէս եապօնական պատերազմի մասին իր և իր նմանների նախազգուշացումները կատարվեցին ճշտութեամբ և այդ անում է մի նպատակով, որպէսզի հաւատացնի՝ թէ Կովկասը աւերվում է, թէ պատերազմն ու ապստամբութիւնը անխուսափելիօրէն կանգնած են մեր առաջ։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Արդաշար գ. (Երևանի գաւ.), 30 մարտի

Արդաշարում մի քանի օր առաջ տեղի ունեցաւ հետևեալ քստմնելի դէպքը։ Գիւղացիներից մէկը, յայտնի չէ՝ հարբած թէ լուրջ ժամանակ, պահանջում է իր կնոջից հաւ մորթել իր համար. երբ կինը հրաժարվում է, ամուսինը մերկացրած դաշոյնը զայրոյթով նետում է կնոջ վրա, բարեբաղդաբար պատռում է միայն հագուստը։ Գիւղացու եղբայրը այդ բանը նկատելով միջամտում է, բայց կատաղած եղբայրը դաշոյնը վերցնում է և սկսում է հարուածել եղբօրը և սպանում է նրան։ Վերջինիս կինը օգնութեան է հասնում իր ամուսնուն ազատելու, բայց ինքն էլ ընկնում է վեց հարուածներով վիրաւորված։ Այնուհետև գազանացած մարդը դուրս է գալիս և նկատելով տանուտէրի դրան առաջ կապված ստրաժնիկի ձին, նստում է ու փախչում։

Մի քանի օրից յետոյ չարագործը կալանաւորվում է Երևանում։

Կարծում են, որ այդ դէպքը կապ ունի ժառանգութեան հետ, որպիսի փաստերը վերջին ժամանակներս յաճախակի են կըրկնվում Արդաշարում։

Մօտ ժամանակներս մի երիտասարդ էլ՝ Տիգրան Բաղալեան անունով սպանված է Դուրնում։ Շարժառիթները առ այժմ պարզված չեն։

Գ. Թ.

—

Քարվանսարա, 17 մարտի

Ամսիս 15-ին, ժամը 4-ին, ժողով էր տեղական պրիստաւ Իշխ. Բէկտաբէգեանի տանը, ուր կանչված էին գիւղիս անուանի և փոքր ի շատէ ունևոր անձինք խորհրդակցելու առհասարակ շրջակայ գիւղերի և մասնաւորապէս գիւղումս սովի առաջ կանգնած թշուառների մասին։ Խորհուրդը լսելով գաւառական ժողովի որոշումները, որով զրկվում է պետական նպաստից ի միջի այլ հայ սոված գիւղերի և Քարվանսարա գիւղը, ուր ներկայումս քաղցած անձանց թիւը հարիւրից անցնում է, որոշեց տեղն ու տեղը, առանց րոպէ կորցնելու, որովհետև սովի սուր կարիքը առաջացնում է տարափոխիկ հիւանդութիւններ, ժողովրդութեան դիմելու։ Հաւաքվեց 40 ր. միայն։ Գիւղումս գտնվող մի երկու հացավաճառներին առաջարկվեց ցորեն ու կորեկ փոխ տալ կամ գնած գնով բաց թողնել սովեալների համար։ Մէկ ամսվայ համար կարևոր էր 90 պուդ ցորեն և կորեկ. իսկ գումարը թէև չնչին էր, բայց ունևոր տանտէրներից քանիք ու պաճախ էին մտել, մանաւանդ նրանք, որոնք Փոխարքային ցուցակներ ուղարկելիս բղաւում էին թէ պէտք է «ընդհանուրիս» համար լինի նպաստը։ Պէտք է պարզ ասենք, որ հէնց այդ սև ագռաւների շնորհիւ էր, որ մեր գիւղացիք օրը ցերեկով զրկվեցին պետական նպաստից, որովհետև հարցը «ընդհանուրի» էին դրել, որով և աղքատների տունը քանդեցին շռայլ ցուցակներ կազմելով։ Պակաս մեղաւոր չեն և գաւառական ժողովի պ.պ. անդամները, որոնք Ղազախ նստած պատգամ չինօֆնիկների ցուցմամբ են ղեկավարվել նպաստի բաշխման ժամանակ։ Ապա ժողովը որոշեց դիմել բարեգործական ընկերութեանը և այլ ուր օգնութիւն խնդրելու տառապող ժողովրդի համար։ Ի՞նչ կարելի է անել տեղական անշան նպաստով սոված ժողովրդի ծով կարիքին։ Ով ցանկութիւն ունի օգնելու, թող չը խնայի իր լուման՝ ուղարկելով գիւղս պ. պրիստաւին։

Մեսրոպ Ք. Եգիլեանց

ԱՐՓԻԱՐԻ ՄԱՀԱՐՁԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Ստացանք.—1) Մերվից, Աղէքսանդր Ք. Պօլովեանից 2 ր., 2) Ղզլիրից, Եղբարք Բաբխուդարեաններից 3 ր., 3) Տաշքէնդից, Ց. Ազատեանից 1 ր.։ Գումարն է 6 ր., որով նախկին ստացածների հետ (տես «Մշակ» № 68) ընդամենը ունենք 287 րուբլի։

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Ապրիլի 4-ին կովկասեան զինւորական նահանգական դատարանում քննվեց Կօնստանդին Կավտարեձէի գործը, որը մեղադրվում էր Թիֆլիսում, այս տարվայ յունվար ամսին, Նասւովին սպանելու մէջ։

Զինւորական-նահանգական դատարանը Կավտարեձէին մեղաւոր ճանաչեց և դատապարտեց մահվան պատժի կախաղանի միջոցով։

—

Ապրիլի 3-ին կովկասեան զինւորական-նահանգական դատարանը քննեց Վլադիմիր Ջէլաձէի և սրա վեց ընկերների գործը, որոնք մեղադրվում են Գօրու գաւառի Պգավի գիւղում պահակներին սպանելու մէջ։

Դատարանը մեղադրեալ Ջէլաձէին ճանաչեց մեղաւոր և դատապարտեց մահվան պատժի կախաղանով. մնացածներին արդար ճանաչեց։

—

Կովկասեան զինւորական-նահանգական դատարանին են յանձնված՝ 1) Շարուր-Դարալագեազի գաւառի գիւղացիներ՝ Մամէդ Քերբալայ Ալի-օղլի և Նաֆտալի Քերբալայ Ֆահրատ-օղլի, որոնք մեղադրվում են 1905 թ. նոյեմբերի 5-ին պահակների վրա կրակելու մէջ. 2) Երևանի գաւառի բնակիչ Ֆարաջ Նասրուլլա-օղլի, որ մեղադրվում է 1907 թ. յունիսի 25-ին Կօնդրատենկօ և Սմիրնէր պահակներին զինված դիմադրութիւն ցոյց տալու և նրանց փողոցային խուզարկելու մէջ. 3) Գօրու գաւառի գիւղացիներ՝ Գէօրգի Գելաշվիլի, Վասիլի Սուխիաշվիլի, Նիկօլայ Կօչկաձէ և Վանօ Դգուլիաշվիլի, որոնք մեղադրվում են 1907 թ. օգոստոսի 12-ին Թիօնէթի գաւառի Սվիմօնիատ գիւղում տեղական բնակիչներ՝ Դաւիթ և Արօն Էլիւկօֆների խանութի վրա յարձակվելու մէջ. 4) Օզուրգէթի գաւառի ազնւական Արիստակ Սուրգուլաձէ, 23 տարեկան, որ մեղադրվում է 1906 թ. դեկտեմբերի 20-ին Քութայիսի նահ. Ացանա գիւղում Չիխէիձէին սպանելու մէջ։ Բոլորին սպառնում է մահվան պատիժ։ («Т. Л.»)

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Բաթում, 3 ապրիլի

«Վարքի Թւանշան» պիէսան, որ խաղացվեց ամսիս 2-ի երեկոյեան Երկաթէ թատրոնում դերասան Մ. Ալիխանեանի և տեղային սիրողների վերակազմված խմբի մասնակցութեամբ, անցաւ բաւարար։

Հաւաքվել էին խուռն բազմութիւն։ Տեղերի գները էժանացրած էին և մատչելի էին ամենքին։

«Վարքի Թւանշան» պիէսան շատ ժամանակակից է. նա բաց է անում ներկայ և անցեալ զօրացական ռէակցիօնէր ռէժիմի համզոյցներից մէկը, այն՝ թէ ինչպէս զոհվում է ուսանող որդին՝ ուսուցիչներից ազդված չինօֆնիկ հօր կամայականութիւններին։

Պիէսան մեծ տպաւորութիւն թողեց հասարակութեան վրա։

Դերաս. Մ. Ալիխանեանը, ինչպէս լսում ենք, իր բենեֆիսն է գնելու մօտ ժամանակներս։

Վ. Մարտիրոսեան

ՎՐԱՑ ԿԵԱՆՔԻՑ

IV

«Մշակի» անցեալ համարներից մէկում արձանագրել էինք վրացի գիւղացիութեան հացի կարիքը. ասել էինք, որ Վրաստանումն էլ հացի պակասութիւնը զգալի է ամէն տեղ, որ սովի ուրուականը շշմեցնել է և վրացի գիւղական ժողովրդին։

Այս հարցը լինելով մեր ժամանակի ամենացաւոտ և կեանքի ամենախոշոր արտայայտութիւններից մէկը՝ կը կամենայինք մի փոքր աւելի կանգ առնել դրա վրա և աշխատել մատնացոյց անել դրան նպաստող հանգամանքների վրա, օրինակ, որ անբերրիութիւնը դեռ բաւական չէ որ այսքան նեղվում է գիւղական ժողովուրդը, որ պակաս բերքի ժամանակ առաջ չեն գալիս աշխատող ձեռքեր մէջտեղից վերացնելու այդ պակասը։ Նեղութիւնը խիստ զգալի է, և գաւառի վրացի ազգաբնակութիւնը թափվում է ամէն ճիգ դուրս գալու այդ անել դրութիւնից։ Մօտիկ անցեալում Գօրու գաւառի Օքօնիի հասարակութեան գիւղերից տանից մի մարդ ահագին բազմութիւն կազմած թափվեցին Գօմի կայարանը և Փոխարքային հեռագրեցին հետևեալը.

«Մենք, Օքօնիի հասարակութեան լեռնային մասի գիւղերի բնակիչներս, տանից մի մարդ հաւաքվեցինք Գօմի կայարանի հեռագրի ապպարատի մօտ և իմաց ենք տալիս մեր նեղութիւնները. մի քանի անգամ դիմել ենք այստեղի իշխանութեանը, մեր ձայնը լսելի չեղաւ. մեր խնդիրը ոչ մի հետևանք չունեցաւ. մեզ մնացել է մի ճանապարհ միայն, այն է դիմել Ձերդ Պայծառափայլութեանը. մենք սոված ենք, հաց ենք ուզում, օգնեցէք»։

Ահա ցաւի կողմերից մէկը։ Մինչև ե՞րբ տեղական իշխանութեան և ազգաբնակութեան մէջ լինեն այսքան թիւրիմացութիւններ։ Մինչև ե՞րբ իրար չը հասկանան։ Ձեզ օրինակ վերցրէք հէնց այս դէպքը. գիւղացիք էլ չը գիտեն ինչ անեն. չը գիտեն ինչ միջոցներով մինչև ամառը քաշքշեն իրանց անտանելի դրութիւնը։ Անտարբեր է տեղական իշխանութիւնը. все благополучно է վկայում. անտարբեր է, չի լսում նրանց կարիքի ձայնը, ինքը գործի գլուխ չէ կանգնում և կարիքին դարման անում. ընդհակառակ, աշխատում է, կարծես, կարիքի ձայնը, բողոքը, քաղցածի ճիչը բռնումը խեղդել, որ աւելի բարձր տեղ չը հասնի։ Իսկ այդ բոլորը նշանակում է երկիր կառավարել։ Այդ դեռ բաւական չէ. Ոհ, միայն թէ հացի պակասութիւնը լինէր գիւղացիների հոգսը. դա մի մեծ խոց է գիւղացու սրտում պատած զանազան վէրքերով, որոնք հնարաւորութիւն չեն տալիս այն մեծ խոցի մասին մտածելու և նրա հարուածը թեթևացնելու։ Անցեալ անգամ մեր յօդուածի վերջում ակնարկել էինք, որ վրացի գիւղացու դրութիւնը դառնում է աւելի անտանելի և այն պատճառով, որ հողը իրան չէ պատկանում, որ նա բերքի մի որոշ մասը տալիս է կալուածատիրոջը։

Այդ տուրքը կոչվում է ղալայ։ Նարճ տեղեկութիւն տանք այս ղալայի մասին։ Նայելով թէ ինչպիսի տեղ է և կամ հողը պտղաբե՞ր է թէ ոչ, ըստ այդմ էլ որոշվում է ղալան. այժմ Վրաստանում կայ $^1/_4$—$^1/_{10}$ մաս բերքից։ Ղալան լինում է 2 տեսակ. նախ՝ փոքր կալուածատէրեր, որոնք իրանք չեն մշակում իրանց հողը, այգին, բանջարանոցը, այլ տալիս են գիւղացուն. դրանց մէջ ղալան որոշվում է իրանց ազատ համաձայնութեամբ մէկ կամ մի քանի տարով։ Երկրորդ տեսակի ղալան գոյութիւն ունի ճորտերի ազատման օրից։ Գիւղացիք թէև ազատվեցին այն անարգական սորուկ վիճակից, բայց նրանք չունեցան սեփական հող. հողը պատկանում է իշխանին կամ ազնուականին—տիրոջ։ 1861 թւից կայ առանձին պաշտօնավարութիւն. նշանակված է միրովոյ պօսրեդնիկ—միջնորդ դատաւոր, որը նայում-չափում է տեղը, որոշում է հողի յատկութիւնը և սահմանում է ղալան. այս որոշումը ստանում է օրինական ոյժ։ Ամեն մի կալուածատէր ունի իր համար նշանակված մարդ մօվրաւ (ղալա հաւաքող), որը գնում, նայում-չափում է բերքը և կարգադրում ղալան տանել տիրոջ մօտ։ Մօվրաւը գիւղացիների համար երկնքից ուղարկված մի պատուհաս է. ուր գնում՝ ահ ու սարսափ է սփռում, Յիշում եմ փոքր հասակիցս, «մօվրաւը գալիս է» խօսքով էին վախեցնում մայրերը իրանց օրօրոցում երեխանց. իսկ երբ իրօք մօվրաւը երևար՝ տանու մարդ թէ կին, մեծ թէ փոքր, տանու հաւերն անգամ ծակ ու ծուկ էին մտնում։ Ոչ թէ քաշվելու պատկառանքից, ամօթից, ո՛չ, ո՛չ, այլ սարսափից, ահից և մտրակի հարուածներից, որոնցից չէին ազատվում մինչև իսկ ծերունիները։ Այս բաները եսասում եմ իմ տեսածներից, երբ իշխան Թարխանեանների մօվրաւը կերևար մեր գիւղում։ Այժմ տեսնենք, թէ ինչ է Վրաստանի գիւղացիների դրութիւնը ներկայումս այդ ղալայի նկատմամբ։ Այդ մասին ուրիշ անգամ։

Ս. սարկ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

◆ «Մշակի» հետևեալ համարը Աւետման տօնի պատճառով լոյս կը տեսնի չորեքշաբթի, ապրիլի 9-ին։

◆ Զատկի երկրորդ օրը, Թիֆլիսում տեղի կունենայ մանկական գարնանային տօնահանդէս, որը բաղկացած կը լինի մանկական զուարճութիւններից, ծաղկազգեստ պարերից, մանկական նուագումներից և պատկերներից։ Մանկական տօնահանդէսի կազմակերպութեան նախաձեռնութիւնը իր վրա է վերցրել Թիֆլիսի տնայնագործական ընկերութիւնը։ Հանդէսը տեղի կունենայ Թիֆլիսի արտիստական ընկերութեան դահլիճում։

◆ Այսօր Թիֆլիսի ժողովարանի դահլիճում առաւօտեան ժամը $11^1/_2$-ին, յօգուտ Կով. հայոց բարեգործական ընկերութեան, պ. Հէօնը կը կարդայ դասախօսութիւն «Գլխաւոր հոսանքները հայոց գրականութեան պատմութեան մէջ» վերնագրով։

◆ Թիֆլիսի ժամանակաւոր գեներալ-նահանգապետը զէնքի մասին պարտադիր կանոնները խախտելու համար նախնական բանտարկութեան է ենթարկել նահանգական բանտում Թիֆլիս քաղաքի բնակիչներ՝ Արշակ Տուրաբովին, Տիգրան Բէգիջանովին և Նոր-բայազէթցի Վարդան Լալայեանին, առաջին երկուսին 2 ամսով, իսկ վերջինին 1 ամսով։

◆ «Հերմէս» տպարանը ոստիկանութիւնը խուզարկելուց յետոյ կնքել է, իսկ նրա կառավարիչ Թայիրեանը այժմ ձերբակալված է։

◆ Ապրիլի 4-ին, պետական կալուածքների վարչութեան շինութեան մէջ, կայացաւ բուսաբանական այգու վերատեսուչ Բօլօվի նախագահութեամբ մրգաբուծութեան ընկերութեան նիստը։ Ս. Խեչոյանը ցոյց տուեց զանազան խնձորների տեսակները։

◆ Այսօր Թիֆլիսի 1-ին արական գիմնազիայի շինութեան մէջ նշանակված է ուսանողների փոխադարձ օգնութեան ընդհանուր ժողովը։

◆ Ի նկատի ունենալով, որ Կախէթինսկի երկաթուղագծի կառուցման ինժեներ Սիմբէրգի կոնցեսիայի ժամանակամիջոցը այս ապրիլի 3-ին լրացաւ, Թիֆլիսի նահանգի ազնուականութիւնը դիմել է Փոխարքային, խնդրելով Կախէթինսկի երկաթուղագծի կոնցեսիան տալ Թիֆլիսի նահանգի ազնուականութեան հետևեալ հիմունքներով. ազնուականութիւնը միջնորդում է, որ կոնցեսիան տրվի չորս տարի ժամանակով. ազնուականութիւնը կառուցանելու է երկաթուղին Թիֆլիսից—Թէլաւ և իւրաքանչիւր վերստի վրա պուդից առնելու է $^1/_7$ կոպէկ և այլն։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը ձեռնարկելու է Թիֆլիս քաղաքի նոր պլանը կազմելու ընդարձակ ծրագրով։ Այդ նպատակով նա առաջարկել է քաղաքային երկրաչափին վերցնել այն բոլոր հողերի պլանը, որոնց վրա շինված են քաղաքային շէնքեր, ինչպէս և վաճառ շինութիւնների, փողոցների և հրապարակների պլանը։ Ցիշեալ պլանը կազմելու համար կը հարկաւորվի աշխատել ամբողջ վեց ամիս։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը մշակել է սանիտարական մասի վերաբերեալ պարտադիր կանոններ, որոնք պարունակում են 137 յօդուածներ։ Այդ կանոնները վարչութիւնը ներկայացնելու է դումայի քննութեան։

◆ Քանի որ երկիւղ կայ, թէ մի գուցէ ամառը կրկին խօլերա երևայ Թիֆլիսում, քաղաքային վարչութիւնը առաջարկել է սանիտարական-բժշկական խորհրդին՝ նախօրօք մի շարք անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնել։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը որոշել է միջնորդել Թիֆլիսի նահանգապետի առաջ, որ Թոյլատրվի քաղաքային ինքնավարութեանը բանալ Թիֆլիսում աշխատանքի բօրսա։

◆ Ժողովրդական զուարճութիւնների ընկերութեան անդամների արտակարգ ընդհանուր ժողովը նշանակված է ապրիլի 9-ին, Վերայի աուդիտօրիայում։

◆ Այսօր, երեկոյեան ժամը 6—8, կովկասագիտական բարձր դասընթացքներում (Ալէքսանդրեան այգի) Խարկովի համալսարանի պրիվատ-դոցենտ Կ. Խարիչկովը կը կարդայ իր առաջին երկու դասախօսութիւնը Նաւթի և նրա մշակութեան մասին։ Հետևեալ երկու դասախօսութիւնները տեղի կունենան վաղը, նոյն դասընթացքներում։

◆ Այսօր կրօնա-փիլիսոփայական ընկերութիւնը տօնում է իր միամեայ գործունէութեան տարելիցը։

◆ Երևանի ոստիկանապետի օգնական կապիտան Միկինաֆը նշանակված է Երևանի նահանգի Նախիջևանի գաւառի 3-րդ բաժնի հաշտարար դատաւոր։

◆ Քութայիսի գեներալ-նահանգապետի կարգադրութեամբ ադմինիստրատիւ կարգով Ռուսաստանի հիւսիսային նահանգներն են աքսորվել 11 հոգի, որոնց թւումն է և մի գիմնազիստ։

◆ Բաթումում մարտի 29-ին, ցերեկվայ ժամը 12-ին, տեղական արական գիմնազիայի շինութեան մէջ պայթում է սոսկալի ոյժով մի ռումբ։ Ինչպէս պարզվել է, ռումբը անյայտ անձինք դրած են եղել վառարանի մէջ։ Ռումբը կործանել է ամբողջ վառարանը հիմնայատակ։ Վառարանը, որի մէջ ռումբը պայթել է, գտնվում է ուսուցչական սենեակի և վերատեսչի առանձնասենեակի տակ։ Պայթումի ժամանակ ուսուցչական սենեակում եղել են վերատեսուչը, տեսուչը և երկու ուսուցիչ։ Վարչութեան կարգադրութեամբ փակել են V, VI, VII և VIII դասարանները։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

◆ Ապրիլի 4-ին Պետրովսկայա փողոցում մի քանի անյայտ չարագործներ յարձակվում են «Միր» ծխախոտի գործարանի դռնապան Պաչչեանի վրա և խլում են նրանից 20 րուբլի։ Հեռանալիս չարագործները կրակում են երկու անգամ, սակայն անհետևանք։

◆ Ապրիլի 4-ին, երեկոյեան ժամը 9-ին, Թիֆլիսում, Կատօլիչեսկայա փողոցում, № 1 տան մօտ, անյայտ չարագործներ, որոնք վերջում կարողացան անյայտանալ, ծանր կերպով վիրաւորեցին ատրճանակի հարուածներով պարսկահպատակ Միքայէլ Աւետիսեանցին։ Աւետիսեանցը հիւանդանոց տանելիս ճանապարհին վախճանվեց։ Կասկածով ոստիկանութիւնը ձերբակալել է ախալցխացի Գէորգ Սահակեանին, Թիֆլիսեցի Սերգէյ Շաքրովին, գիւղացի Գէորգ Կորջանեանին, Միքայէլ Սահակեանին և Յարութիւն Ստեփանեանին։ Քննութիւն է կատարվում։

◆ Ապրիլի 4-ին, երեկոյեան ժամը 10-ին, Կրասնօգօրսկի փողոցում սեփական տանը ապրող Միքայէլ Յակոբեանը յայտնել է ոստիկանութեան, որ նոյն օրը, նրա բացակայութեան ժամանակ, երեք զինված չարագործներ մտել են նրա բնակարանը և կոտրելով պահարանի փականքը՝ կողոպտել են 50 րուբլի կանխիկ դրամ և 1000 րուբլու զանազան ոսկէ և արծաթէ իրեր։ Կասկածով ձերբակալված է Փօթի քաղաքի բնակիչ Աւետիս Սարգսեանցը։

ԲԱԳՈՒԻ ԼՈՒՐԵՐ

—

◆ Ապրիլի 1-ին, մօտաւորապէս երեկոյեան ժամը 9-ին, Պօրօխովայա փողոցում երեք անյայտ չարագործներ ատրճանակի գնդակի հարուածներով մահացու կերպով վիրաւորում են Լևենսօնի ձուլարանի գործարանի աւագ վարպետ Ի. Գ. Բալաբանովին։ Նրա վրա արձակել են 8 գնդակներ, որոնցից մէկը կպչելով թիակից դուրս է եկել հակառակ կողմից, իսկ միւս գնդակը քերթել է միայն վերարկուն։ Վիրաւորվածը քաղաքային Միքայէլեան հիւանդանոց փոխադրվելուց և հարցաքննութեան ենթարկվելուց յետոյ վախճանվում է։ Ապրիլի 2-ի առաւօտից Լևենսօնի գործարանի բանւորները, ի նշան բողոքի այդ սպանութեան դէմ, ընդհատել են իրանց աշխատանքները։

◆ Կրթական լիգայի մանկավարժական ճեմարանը, ուղարկելով իր կանօնադրութիւնը և առաջիկայ տարվայ ընդունելութեան պայմանները քաղաքային վարչութեան, խնդրում է հաղորդել. չէ՞ ցանկանում, արդեօք, քաղաքային վարչութիւնը ստիպենդիատներ ուղարկել այդ կուրսերը՝ մանկավարժական ճեմարանը մտնելու իրաւունք ունեցողներից, կամ գուցէ քաղաքը կը ցանկանար ունենալ ճեմարանում իր սեփական ստիպենդիատները այն պայմանով, որպէսզի այդպիսիները աւարտելուց յետոյ մի յայտնի ժամանակամիջոցում մընան քաղաքային ծառայութեան մէջ։

◆ Մօտ օրերս մուսուլմանների որոշ շրջաններում քննվելիս է եղել այն հարցը թէ ինչ վերաբերմունք պիտի ցոյց տան մուսուլմանները բաբիների նկատմամբ, որոնք, մուսուլման համայնքի մի քանի անդամների կարծիքով, իրանց կրօնի հերձուածողներն են։ Համայնքի փոքր ի շատէ առաջադէմ անդամները մատնանշեցին իրանց ազգակիցներին, որ բաբիների վերաբերմամբ որևէ խիստ միջոցի դիմելը աւելի ևս կաւելացնի այդ հերձուածողների թիւը, ուստի խորհուրդ էին տալիս պահպանել իրանց նախկին բարեկամական յարաբերութիւնը բաբիների հետ, մանաւանդ այն պատճառով, որ բաբիները բարոյապէս շատ բարձր են կանգնած։ («Б.»)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

—

◆ Մի խումբ մահմեդական խոշոր կապիտալիստներ, «Гол. Моск.» լրագրի ասելով, մշակել են նախագիծ՝ «Օրիէնտալ» անունով մի բանկ հիմնելու համար, որի նպատակը պէտք է լինի ծառայել մուսուլմանների ֆինանսական աշխարհի կարիքներին։ Այդ բանկի վարչութիւնը հաստատվելու է Պետերբուրգում, իսկ բաժանմունքները ծրագրված է բանալ Թիֆլիսում, Բուխարայում, Թէհրանում, Տաշքենդում, Կաշգարայում, Հէջաթում և Կալկաթայում։ Բանկի հիմնական դրամագլուխը կը լինի 5 միլիօն րուբլի, բաղկացած 1000 փայերից, իսկ ամեն մի փայը 5000-ական րուբլի արժողութեամբ։ Ինչպէս կարծում են «Օրիէնտալ» բանկի հիմնադիրները, նա ռուս-չինական բանկի համար լինելու է ամենալուրջ մրցակիցը։

◆ «Русь» լրագրին հեռագրում են, որ Եկատերինոսլաւ քաղաքի մէջ տարածված ռուս ժողովրդի միութեան հրատարակած անգրագէտ բազմաթիւ թռուցիկները, որոնցով կոչ է անվում «ոչնչացնել հրէաներին»։ Այդ թռուցիկների մէջ, ի միջի այլոց, ասված է. «Մօտենում է Բարթուղիմէոսեան գիշերը։ Քաղաքը բաժանված է մի քանի մասերի։ Գիշերը, երբ կորոտան ատրճանակի համազարկերը և տները կը բռնկվեն բոցերով, ներս խուժեցէք բնակարանները և կոտորեցէք հրէաներին։ Սպասեցէք ազդանշանի»։ Թռուցիկները զարդարված են ծաղկանկարով, որը պատկերացնում է ատրճանակ, դաշոյն և խողխողված սիրտ։

◆ Մօսկվայի համալսարանում կախված է պրոֆեսորներ Մուրօմցեվ և Կոտլեարևսկու յայտարարութիւնը, որով նրանք տեղեկացնում են ուսանողներին, որ ներկայ շաբաթվանից ընդհատում են ընթացիկ կիսամեակի դասախօսութիւնները։ Ս. Ա. Մուրօմցեվը և պրոֆ. Կոտլեարէվսկին, իբրև առաջին Պետական Դումայի նախկին անդամներ, պէտք է երեք ամսվայ բանտարկութեան ժամանակամիջոցը լրացնեն վըբօրգեան կոչի համար։

◆ Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը շրջաբերական է հրատարակել միջնակարգ դպրոցների ծնողական խորհուրդների մասին։ Այդ շրջաբերականով առաջարկվում է, մարտի 23-ի բարձրագոյն հրամանի համաձայն, փակել ծնողական խորհուրդները այն բոլոր դէպքերում, երբ նրանք իրանց գործունէութեամբ անկարգութիւններ են մտցնում այն ուսումնարանների դպրոցական պարապմունքների մէջ, որոնց կից հիմնված են այդ խորհուրդները։

◆ Վ. Գրինգմուտի մահից յետոյ հանգամանքութիւն է եղել սկսված զանազան միապետական հաստատութիւններ սահմանելու համար։ Ներկայումս ռուս ժողովրդի միութեան անդամներից մի քանիսը հաշւում են պահանջում Վօստորգօվ քահանայից այդ հանգանակված գումարների մասին, սակայն այդ պահանջը մնում է անպատասխան։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Թիֆլիս, 5 ապրիլ

Հայոց ազգագրական ընկերութեան խորհուրդը խորին շնորհակալութիւն է յայտնում մեծարգոյ տիկին Դարիա Յովհաննիսեանին, որ հաճեց նուիրել ընկերութեանս Մարգարեանական-Կովկասագիտական գրադարանին իր հանգուցեալ ամուսնու՝ Աբգար Յովհաննիսեանի բոլոր աշխատութիւնները և հրատարակութիւնները՝ «Փորձ», «Արձագանք», «Հանդէս Հայագիտութեան», «Armeniche Bibliothek», ինչպէս նաև «Կովկաս» (1847 թ.), «Շտեմարան պիտանի գիտելեաց» (4 տարվայ), «Մեղու Հայաստանի», «Սիօն» լրագիրների մի քանի տարիների համարները, հայերէն հին ատլասներ և այլն։

Խորին շնորհակալութիւն ենք յայտնում նաև մեծ. տ. Շուշանիկ Յովհաննիսեանին, որ հաճեց նուիրել ընկերութեանս Ազգագրական-Հնագիտական թանգարանին շամախեցու հայ կնոջ տեղական մի ձեռք հանդերձ։

Նախագահ՝ Ա. Մելիք-Ազարեան

ՖԷԼԻԷՏՕՆ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Յայտարարում ենք բոլոր մոծակականներին, որ երկուշաբթի երեկոյեան «Մոծակի» խմբագրութեան բոլոր անթև ու թևաւոր աշխատակիցները մի շատ կարևոր խորհրդակցութեան էին հրաւիրված։

Մշտական նախագահ երկոտանի ծերունի Խիկարը, ժողովը բացելուց յետոյ, յայտնում է, որ այդ օրվայ հեռագրի ծանր տպաւորութեան տակ «Մոծակի» խմբագիր պ. Մտրակեանը հրաժարվում է իր պաշտօնից։

«Եւ որովհետև հրաժարականը անդարձ ու վճռական է, ուստի,—ասում է Նախագահը,—հարկ կայ շուտափոյթ անօրինութեան»։

—Նա իրաւունք չունի հրաժարվելու։

—Ընդհակառակն այդ վաղուց էր հարկաւոր…

—Վերջապէս խելքի եկաւ…

—Ի՞նչ յարգելի պատճառներով…

—Նրա ժամանակները անցել են…

—Բարեկամներ,—կոչում է Խիկարը,—յուզվելու ու աղմկելու փոխարէն լաւ չէ՞ր լինի, եթէ կարդայինք հրամ…

—Այո, այո, կարդացէք, կարդացէք…

Եւ քարտուղար պ. Մժղուկը վերցնելով խմբագրի ուղարկած նամակը կարդում է.

«Բոլոր մոծակականներին
իրանց խմբագիր
«Մոծակից»

«Բարեկամներ.

«Պատիւ ունեմ, թէ պատիւ չունեմ, այդ չեմ իմանում, բայց այսօրվանից պարտաւոր եմ ձեզ յայտնելու վճռական իմ անդարձ որոշումը։

«Երբ ինձ այլ ևս ոչ մանուկն է լսում՝ տեսաւ և ոչ մեծը խելահաս, երբ էլ բան հասկացնել չէ լինում ոչ կազմակերպվածներին և ոչ էլ անկազմակերպ այլակերպերին, երբ բոլոր ականներն ու պատուականները, կուլտուրականից մինչև «ղուլդուրականը» ամեն ցաւի դեղ ու դարման գիտեն՝ թէ «դիւզանալի» կապոյտ վարտիքներն են, մոյթհուս մեծ-մեծ փափախները, «սյոսալու» հրացաններն են և տաք-տաք գնդակները, երբ այլ ևս ոչ մէկը գին չէ տալիս զգուշութեան, պետերի յարաբերութեան, սպառնող ժամանակին, աննպաստ հետևանքին, երբ կրկին շատերի գլխին շողում է դահճի սուրը, կրկին բորբոքված է հուրը, ամենքին կրակ ու պատուհասի մատնելու, «խաղաղութիւնը վերականգնելու», վտանգը կրկնելու, երբ ամեն մէկը իր էշն է քշում, ինձ էլ ոչինչ չէ մնում, այլ միայն ներողութիւն խնդրել ու հրաժարվել»։

Կարիճը

Հրաժարականի ընթերցումից յետոյ խօսք է խնդրում։

—Հրաժարականը,—ասում է նա,—շատ էլ ցաւալի չէ, երբ հրաժարվողը իր տեղումը չէ…

—Հրաժարվում է… Բարի ճանապարհ. սակայն այսպիսի մի ժամանակում նրա յուսահատ ոգը գովելի չէ…

—Սիրելիս, քո արածն էլ բոլորովին ներելի չէ, երբ ընդհատում ես ճառախօսին, դառնալով Գիժ-Մողուն, նկատում է Նախագահը։

—Ոչինչ, ազատութիւն է…

—Երբ մէկը զրկում է միւսին իր իրաւունքից՝ դա բռնութիւն է… ուստի ես կը խնդրէի ընդհատողին լռել և Կարիճին շարունակել…

Կարիճը շարունակելով

—Ես չեմ կարող գովել «Մոծակին», երբ նա հրաժարվում է բնական զէնքերից, իր խայթոցից ու թոյնից, երբ դառնում է մի լալկան, ղարաբաղցի «այան»։ Այո, «Մոծակը» ծերացել մեր՝ ողորմածահոգի «Մեղու-Հայաստանի» յայտնի «Քաղքցու» օրն է ընկել, մանաւանդ իր նոյնայանգ արաբական ոտանաւորներով, որ եթէ քիչ էլ շարունակի, ինձ էլ պիտի վարակի։ Նրան այժմ հանգստութիւն, իսկ մեզ ժամանակակից նոր ու թարմ ոյժ է հարկաւոր խմբագրի պատասխանատու դերում։

—Ես հունց վէր տեսնուամ՝ «Մոծակի» պէները պիւրթ ա,—ասում է Պիւրթ-Կիզողը.—ախըր հ՜ինց թա վէչ լսող կա, վէչ հկացող… ասինք թակ-մհակը մեզ աղաթ չի… բա խէ՞, զակօնն էլ չի աղ՜ինթ… բա եանի գրաղավօյնեն, մեծամեծնեն կտորվալը՞ն… մ՜յ գեօռըն չաթթասըն Տիմօչկին մօղրօվ, վէր ջհաննամըս կորալ, մին եկ է…

Այնուհետև նախագահը խօսքը «Մժղուկին» տալով, նա հետևեալ ճառն է արտասանում.

Մժղուկի ճառը

Թևաւոր և անթև թունաւորներ,

Եւ մեր երկոտանի խայթող բարեկամներ,

Լսեցէք։

Աւելորդ են ձեր բողոքները,

Ի զուր են ձեր ամենօրեայ գանգատները մեր ցաւերի մասին։

Ցաւը այն հասարակ ցաւերից չէ, որ կարողանային մեր բժիշկները բժշկել։

Ամենևին պէտք էլ չեն մեզ կազմակերպված Դոն-Քիշօտները իրանց զէնք ու զրահներով, քամու ջրաղացներով։

Նոյն իսկ խելօք, քաջ ու խիզախ ասպետները թոյլերի պաշտպանութեան գործում ոչինչ չեն շահի, բացի փնասից… եթէ այդ պաշտպանութիւնը Բիսմարկների նպատակներին ընդդէմ է և ծրագիրներին արգելք։

Հզօր պաշտպան՝ Ալէքսանդր II Մեծ Ասպետի ջանքերով կառուցած 16 պաշտպանողական պարիսպները 61 դժոխային մեքենաներով կործանեցին, Ջուրը նետեցին։

Ահա երեսուն տարիներ նրանք անմեղների արիւնով են յագեցնում ծարաւից պապակվող մեռնողներս։

Այլ կերպ չի էլ կարող լինել։

Ա՛յնտեղ, ուր արդարութիւն, օրէնք, իրաւունք ու պարտաւորութիւններ ոտքի տակ են ձգված, այնտեղ, ուր պատժում ու պաշտպանում են միայն շահասիրական նըպատակներով, ուր միմեանց կործանելու ցանկութիւնը խաղաղասիրական բարձր նպատակներով են քօղարկվում, այնտեղ, ուր այդ քաոսական դրութիւնը ստեղծելով՝ լոկ իրանց սեփական շահերի տեսակէտից վրէժ ու վրիժառութիւնն են անուցանում, պարզ է, որ ոչինչ չի մնայ՝ որ չը դառնայ հիմնայատակ ու խայտառակ։

Թէ ներքին խաւարում բարքերի ապականութեան ծաղկելու պատճառը բարձրում տիրող այսօրվայ արտաքին քաղաքականութիւնն է, այդ հերքել չէ կարելի։

Որովհետև չարիքն է, որ չարիք է ծնում։

Թէ անտանելի պայմանների մէջ են այսօր մեր ցեղակիցները Ծահճաստանում, մանաւանդ այն օրից, երբ սովորական պղտոր ջրին թարմ արիւնը փոխարինեց ճահիճներում, այդ ամենքը գիտէն։

Կարմիր Ծահճապետի հրամանով թէ էլ անկիւն չը մնաց որ մոծակ ու մժեղների արիւնը չը հոսէր, այդ ոչ ոք չի ուրանայ։

Թէ Կարմիր Գազանը այժմ էլ վճռել է ճահիճները արեան լճերի փոխարինելու ու նրանց մէջ այսուհետև ազատ լողալու՝ այդ պետական փլերին էլ է շատ լաւ յայտնի։

Այդ աւերիչ պայմանների ծոցում, երբ անծայր յուսահատութիւնն է տկարների և թոյլերի միակ զէնքը, բնական է, որ հանդէս գային յուսահատ ու ցնորամիտ գործողութիւններ…

— Ուրեմն այդ աւերիչ պայմաններում ինչո՞ւ էք մեր ցեղակիցների յուսահատ ջանքերն անարգում…

— Էլ ինչո՞ւ էք հակառակում բնական ինքնապաշտպանութեանը՝ գոյութեան կռւում…

Սկսում են այս և այն կողմից աղաղակները։

— Խնդրում եմ չընդհատել ճառախօսին, նկատում է Նախագահը։

— Բնական է, ասացի, որ հանդէս գային յուսահատ ու ցնորամիտ գործողութիւններ,—շարունակում է պ. Մժղուկը,—սակայն բոլորովին մեզ բնաջինջ անելու համար էլ հէնց այդ է ուզում Թշնամին։ Ջանքերը անպայման անհրաժեշտ են, սակայն ո՛չ այն ուղղութեամբ, որ անելիքը աւրածի պէս կոչվի «քեալլագեօզութիւն», որ յօնքը ուղղելու տեղ աչքերն էլ զրկենք և մեր ցեղակիցների Ջնջման ծառայենք։ Կրկնում եմ, որ անհաշիւ յուսահատութիւնը աւելի մեծ չարիք է ծնում, քան բարիք։

— Ուրեմն, ասա, ցո՛յց տուր քո միջոցները ապահով…

— Միջոցների ապահովութեան մասին ոչ ոք չէ կարող երաշխաւորել. միայն հաստատապէս կարելի է այս պնդել, որ միջոցների աջող ընթացքը նախ մեզնից է կախված և յետոյ միայն ուրիշներից…

Ո՛րքան էլ միջոցները անապահով լինեն, սակայն քաղաքացիական հասունութեան պահանջ կայ, որը պարտաւորեցնում է այլոց լսել տալուց առաջ, դեռ նախ և առաջ իւրարու լսել։

Եւ որպէսզի խնդիրը ոյժ ու զօրութիւն ունենայ, պէտք է որ նա ամբողջ ցեղի կամքն ու ցանկութիւնն արտայայտի։ Երբ ցեղի անջատ մասերը, նրա բոլոր կուսակցութիւնները, ընդհանուր ցեղականին խոնարհվելով, կարողացան առաջ մղել այդ զօրաւոր կամքը, դա անհերք երաշխաւորութիւն կը տար, որ աջողութիւնը մասամբ ապահովված է։

Ահա այնուհետև միայն ընտրված պատգամաւորները կը դիմեն մեծ ու հզօր պետերին և կասեն.

«Բաւական է որքան մեր ցեղակիցների օրօրոցը գերեզման դարձրիք։

«Դուք, այդ օրօրոցին ձեր հնարած 61 զանգուլակները կախելով, խոստացաք կապանքների տակ ճնշվող մեծ ու փոքրերին քիչ թեթևութիւն տալ, սակայն այժմ նրանց կուրծք ու թևերը այնպէս են սեղմված, որ այլ ևս չնչել չը կարողանալով, մեծ մասը անշնչանում է։

«Իսկ դուք Բիսմարկների և Բիկօնսֆիլդի յաջորդներ, եթէ դուք ձեր նախորդների հետ ի միասին մեծ խաբեբաներ չէք, սարսեցէք մեր եղբայրների կրած տանջանքներից, մեղքացէք և մի քիչ թուլացրէք նրանց անշնչացնող կապանքները…»

— Ներեցէք, պ. Նախագահ, որ ընդհատում եմ. կարծեմ ձեր՝ երկոտանիներէդ լեզւով «մեծ խաբեբաներ» և «մեծ քաղաքագէտներ» կամ «մեծ դիպլօմատներ» միևնոյն նշանակութիւնն ունեն,—հարցրեց պ. Կարիճը։

— Անշուշտ պ. Մժղուկը «խաբեբայ» ասելով նրանց գովելու միտքը չունէր, իսկ քաղաքական ստութեան մասին ճառախօսի մանկական պարզութիւնը նրան միայն պատիւ է բերում. բայց այս թողնենք, պ. Մժղուկ, խնդրեմ շարունակել,—ասաց Նախագահը։

— Եւ ապա մի աղերսագրով էլ պէտք է դիմել և Կարմիր Ծահճապետին ու կոչել.

«Ո՛վ կարմրագոյններից ամենաարիւնաներկդ Մեծ,

«Աղերսում ենք, խղճացէք, մի ջնջէք մեր ազգակից մժեղներին։

«Երկիրը տեղ է տալիս ճահիճներին, լճերին և ծովերին ազատ տարածվելու։

«Անտառը չէ՞ արգելում մողէզներին, մըկ-

ների, մրջիւններին և արջերին իրանց բնաբում ապրելու։

«Երբէք հսկայ լեռներն ու ծովերը չեն թշնամանում, չեն հալածում փոքրաչափ աւազներին, և ոչ էլ ծառերն են մերժում թռչուն-մեղու-թիթեռներին իրանց տերևների տակ ազատ ապաստանելու և կերակրվելու։

«Նոյնիսկ ճահիճները ոչ մի տեղ ապրելու հնարաւորութիւնից չեն զրկել կրիաներին, գորտերի շարքում մեր մժեղներին էլ իրանց գլուխը մի կերպ պահպանելու։

«Աղաչում ենք, խնայեցէք, մի ջնջէք մեր խեղճ ցեղակիցներին։

«Դուք, որ գազանների և սողունների պաշտպանն էք, բարի եղէք չը ջնջել ձեր հլու-հպատակ մոծակ ու մժեղներին, որոնք այսօր մեծ արգելք են հանդիսանում անկուշտ Բիսմարկների կուլտուրական ծրագիրներին... այսինքն ամբողջ Ճահճաստանը կուլ տալու նպատակներին։

«Բացիր ականջներդ և լսիր, եթէ այս անգամ էլ քո ուխտներով հպարտացած մեր ցեղակիցներին ջնջել հրամայեցիր ու ջնջեցիր, եթէ կրկին սանձարձակ, վայրագ գազանութեամբ արիւնը սիրեցիր, այն ժամանակ մեր ծովացած համբերութիւնը ամենայուսահատ կատաղութեան պիտի հասցնես։

«Այնուհետև այլ ևս դու չես տեսնելու քո խաղալիքը՝ ոչ հնչակը, ոչ դաշնակը և ոչ էլ նրանց խղճալի մաուզէրն ու գնդակը... այլ

«Դու դրանց տեղ պիտի տեսնես քո արհամարհած ու տանջած մի խումբ տկար մոծակ-մժեղներին թունաւոր խայթոցներով,—այո, գազանների գոռոզութիւնը գլխապող ժանտախտի միկրոբներով...»։

Թունաւոր բարեկամներ.

Բոլոր աղերսանքներից, բոլոր մերժումներից յետոյ, մեր ջնջվելու յուսահատ րոպէին, ահա մեր զէնքը, ահա միակ մեր միջոցը...

«Կեցցէ Մժղուկը, կեցցեն մոծակներն ու մժղուկները»,—կոչում են ամեն կողմից, և նախագահի առաջարկութեամբ հետևեալ որոշումներն են կայացնում. Նախ՝ գրել ռազմական բոլոր կուսակցութիւններին, գաղարեցնել, վերջ տալ աւելորդ ծախսերին և նեղութիւններին։ Երկրորդ՝ յայտնել «Մոծակի» խմբագրին, որ նա անյապաղ 61-րդ յօդ. հիման վրա վերադառնայ իր պաշտօնին, քանի որ կազմակերպութիւնները կազմալուծվելու են և այլ ևս յուսահատվելու տեղիք չը պէտք է ունենայ։ Եւ երրորդ՝ պարտաւորեցնել «Ներկարարին» ի գիտութիւն աշխարհի այս մասին յայտարարել բոլոր թերթերում։ Որ և կատարում եմ։

Ներկարար

Ի ՊԱՏԻՒ ԱԻԱԳՈՒԹԵԱՆ

—

Թէ Բագու քաղաքի հայ ծխական համայնքը այս կիրակի, Ծաղկազարդին, ս. Լուսաւորչի աւ.-քահանայ, «Սոխակի» հրատարակիչ հ. Գրիգոր Գրիգորեանի 35-ամեայ ուսուցչութիւնը և 25-ամեայ քահանայութիւնը շնորհաւորելով իր երախտագիտական պարտքը պիտի կատարէ, դա ուրախալի է։

Թէ ուսուցչական և քահանայական գործունէութիւնից դուրս՝ ծառայել է և Բագուի հայոց թատրոնական գործի սկզբնաւորութեան, իր ոյժերի չափ նաև գրականութեան, այդ ևս մոռանալ չէ կարելի։

Թէ հայր յոբելեարը Նուխի քաղաքումն է ծնվել, և այն էլ 1846 թ. ապրիլ 12-ին, դրանում կասկած չը կայ։

Թէ Նրա 62 տարի հասակը լրանում է ուղիղ աւագ-շաբաթ օրը, Զատկին, իսկ տօնը կատարվում է Ծաղկազարդին, այդ բանում չը պէտք է մեղադրել «Սոխակին», այլ նախկին դումայի աւագ-սոխակ, աւագտօնակատար Խրիստափոր Սերգ. Անտօնեանին։

Թէ ինչպէս է պատահել, որ աւագ տօնակատարը Ան-տօնեանն է, այդ պէտք է բացատրել ծխականների մէջ նրա աւագութեամբ։

Առհասարակ Աւագ Լազարեվիչը, որպէս տիրացու, որպէս դերասան, որպէս Բագուի թղթակից՝ «Բօն-ամի», որպէս վարժապետ, «Սոխակի» հրատարակիչ, որքան էլ աւագութիւնից ձեռք քաշեց, բայց աւագութիւնը նրանից ձեռք չը վերցրեց։ Խեղճը վերջապէս անունը փոխեց, դարձաւ տէր-Գրիգոր, էլի աւագութիւնը եկաւ դարձրեց նրան աւագ-քահանայ հ. տէր-Գրիգոր։

Խեղճ, աշխատաւոր ընտանիքի հասարակ զաւակ էր՝ կոչում էին Աւագ։ Տիրացու էր՝ դարձրին սարկաւագ և, որպէս Քրիստոսի աշակերտ, հագաւ համեստ քղամիդը՝ դարձրին խաչակիր աւագ-քահանայ։

Հէնց այդ պատճառով նա որքան էլ ջգտեց լինել ժողովրդական, այնքան էլ նրան հալածող աւագութիւնը դարձրեց նրան արիստոկրատական։

— Ինչու։

— Այդպէս էր, երևի, վիճակված այն մարդուն, որ ծնվել էր աւագ-շաբաթում։

Ի պատիւ «Սոխակի» մի այլ անգամ։

Առ այժմ մեր յոբելեար տէր-հօրը պարտք ունեմ իր տօնին, անցեալ համեստ գործունէութեան մասին շնորհակալութիւն յայտնելու և ապագայի մասին իրան և իր

ծխականներին աւելի երջանիկ ծաղկազարդներ և զատիկներ ցանկալու։

Ներկարար

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վորօնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏԵԱՆԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։

Կ. Մ. ՋԻԿՕՎԱՆԻ—9$^1/_2$—10 ժ. աչքի, ներքին և ներարդային։

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Ե. Կ. ԽՕԴՆԵՎԱ—9$^1/_2$—2 ժ. ատամի հիւ.

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. ժանհաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։

Մ. Գ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկահատ.։

Կ. Ի. ԳՋԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի։

Ա. Գ. ԿԱՐԱԳԵՏԵԱՆՑ—1—1$^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՋԵՐԲԻՆԱ—1$^1/_2$—2 ժ. մանկաբարձութեան։

Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—11—12 ժ. կանանց և մանկաբարձութեան։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ա. Ց. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ—6—7 ժ. վիրաբուժ., վեներական, միզասեռ և մորթու հ.

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացեայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ՀՐԱՒԷՐ

Կիրակի, ապրիլի 6-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին կայանալու է Էջմիածնեցոց ս. Գէորգ եկեղեցում ծխականների երկրորդ և վերջին ժողովը՝ ընտրելու ծխական դպրոցի գոյութիւնը պահպանելու, եկեղեցին վերանորոգելու եւ այլ խնդիրներ. ուստի սրանով յարգոյաբար խնդրում ենք այդ եկեղեցու երկսեռ ծխականներին, 21 տարեկանից բարձր, որոշած օրը և ժամին ներկայ լինել եկեղեցում՝ ժողովին մասնակցելու։

Ներսէս աւագ քահ. Աբովեանց
Երէցփոխ՝ Մկրտիչ Գասպարեանց
2—2

Գեղեցիկ զարդը, իւրաքանչիւր ինտելիգենտ հայ ընտանիքի սեղանի համար՝

„ՅՈՒՇԱՐԱՐ“

1907/8 թ. 18 համարները փառակազմ (առանց յաւելուածների) 280 մեծադիր, երկէջեան երեսներից բաղկացած և 100-ից աւելի պատկերներով զարդարված։ Գինն է 3 ր., օտար քաղաքները՝ 3 ր. 50 կ.։ Վաճառվում է միմիայն խմբագրատան գրասենեակում, Սոլոլակի փողոց տուն Օրբելի, № 14, ցերեկվայ ժամը 12—2. Նամակները ուղղել՝ Тифлисъ, Редакція „Ушараръ“ կամ Tiflis Redaction «Houcharar».
2—2

Ընթերցասէր մանուկներին
և պատանիներին
տօնական նուէրաբերութիւնների համար

„ԼՈՒՍԱԲԵՐ“

գրախանութում վաճառվում են հետևեալ
պատկերազարդ գրքոյկները
«Պատանեկան գրադարան» (Բագուի հայոց կուլտուր. միութ. հրատ.)

1.	Անգլուխ ձիաւոր, հեղ. Մայնրիդի, մասն ա. № 1.	30 կ.
2.	» » » № 2.	30 կ.
3.	» » մասն բ. № 3.	30 կ.
4.	Ցրինի	5 կ.
	«Նուէր մանուկներին»	
5.	Անձնազոհ մանուկ	10 կ.
6.	Փոքրիկ Պարոյրի արկածները	15 կ.
7.	Ոզնիներ	8 կ.
8.	Առակներ	12 կ.
9.	Որբ Աննան	12 կ.
10.	Նելլօն և Պատրաշը	10 կ.
11.	Ռուբէնի գրադմունքը	25 կ.
12.	Արջի պատմութիւնը և գայլը	15 կ.
13.	Մագնիս	12 կ.
14.	Փիղ	8 կ.
15.	Բու	12 կ.
16.	Արցունք	15 կ.
17.	Լերան աղջիկը	20 կ.
	«Մանկական գրադարան» Ա. Պօղոսեանի	
18.	Պատմուածքներ կենդանիների կեանքից	40 կ.
	«Մանկական գրադարան» Լ. Մ. Աղամեանի	
19.	Փոքրիկ Ցոլակն ու Խլըշիկ նապաստակը	55 կ.
20.	Նապաստակ Խէչանի վրէժխնդրութիւնը կամ ինքդ քեզ օգնիր	40 կ.
21.	Առաջին վաստակ	40 կ.
	Հ. Առաքելեանի Մեսրոպեան Հանրամատչելի գրադարանի հետևեալ գրքերը.	
22.	Անդէրսօնի հէքիաթները	50 կ.
23.	Դէպի Արարատ	40 կ.

Դիմել՝ Тифлисъ, Фото-цинкографія С. А. Согомоняна.
3—1

ՑԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ
ՀՐԱՇՔ-ԽՈՀԱՆՈՑ
պատենտ № 24888

✦ „ՄԻԿՐՕ“ ✦

Վարձատրված է մեդալով տնային տնտեսութեան ցուցահանդէսում, Անտվերպէնում, 1907 թւին։ Շատ օրիգինալ և գործնական նորահնար գործիք, որ պարունակում է հետևեալ առարկաները. ապպարատ խոհանոց, չոր, յաւիտեան չը փչացող մասսայով, որի շնորհիւ ապպարատ խոհանոցը վայրկենապէս վառվում է և այրվում է զօրեղ բոցով, առանց մուրի և վատ հոտի. ծախսվում է 1կ. մէկ ժամում. միանգամայն անվտանգ։ 2) Սիրուն պղնձէ աման աֆրիկ. արծաթ-ալլիւմինի կոթով։ 3) Նոյնպիսի թավա։ 4) Գործնական սրճաման։ 5) Գդալ-թէյաման մակադիր արծաթից։ «Խոհանոց-Հրաշքը» անհրաժեշտ է իւրաքանչիւր կարգված և անպսակ մարդուն։ Գ. պ. օֆիցէրներին անփոխարինելի է պատերազմի ժամանակ։ «Խոհանոց-Հրաշքը», շնորհիւ այն բանի, որ ծալվում է, ճանապարհորդական իսկական գործնական խոհանոց է։ Ամբողջ ապպարատի գինը իր մասերով 3 ր., 3 հատը՝ 8 ր. 40 կ.։ Ուղարկելու համար 45 կ.։ Ասիական Ռուսաստան 65 կ.։

Հասցէ. Фабрика М. А. Кадлубокъ, Варшава, Кармелицкая 9.

Ծրագրութիւնը ռուսերէն և գերմաներէն լեզուներով։

(7, 22, 6) (8930) 3—3

Լոյս տեսաւ եւ վաճառվում է
Բ. ԻՇԽԱՆԵԱՆԻ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊՐՕԳՐԵՍԸ ԵՒ ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐԸ

(սօցիօլօգիական պրօբլեմներ)
հետևեալ բովանդակութեամբ.

Առաջաբան։ Ներածութիւն։ Առաջին հատուած. Ազգ, դասակարգ եւ կուսակցութիւն. I գլուխ. Ազգ և դասակարգ.—II գլ. Դասակարգային իդէօլօգիա, կուսակցութիւն.—III գլ. Ազգը և դասակարգային կուսակցութիւնը։ Երկրորդ հատուած. Դասակարգային տիրապետութիւնը.—IV գլ. Տիրապետող և տիրապետվող դասակարգերը—բուրժուազիան և պրօլետարիատը.—V գլ. Հասարակութեան միւս շերտերը.—VI գլ. Դասակարգային պետութիւն.—VII գլ. Ազգայնութեան և ազատ քաղաքացիութեան սկզբունքը։ Երրորդ հատուած. Բուրժուական նացիօնալիզմը եւ նրա զանազան ձեւերը. VIII գլ. Ի՞նչ է նացիօնալիզմը.—IX գլ. Ի՞նչ է պատրիօտիզմը.—X գլ. Ագրեսսիվ կամ նուաճողական նացիօնալիզմը.—XI գլ. Դեմօկրատ ազատագր. նացիօնալիզմը.—XII գլ. Բուրժուական իմպերիալիզմը և պանիզմը։ Չորրորդ հատուած. Պրօլետարական ինտերնացիօնալիզմը. XIII գլ. Պրօլետարիատի դասակարգային և ազգային քաղաքականութիւնը.—XIV գլ. Պրօլետարիատը և հայրենասիրութիւնը.—XV գլ. Պրօլետարիատը և ազգային հարցը։ Հինգերորդ հատուած. Վերջաբան. XVI գլ. «Ազգային կուսակցութիւն և ազգային քաղաքականութիւն».—XVII գլ. Եզրափակիչ դիտողութիւններ։

310 երես, գինն է 50 կօպ., բանակով գնողներին՝ զեղչ։

Դիմել՝ Թիֆլիս «Գուտտենբերգ», «Փարոս» գրախանութներին և «Գործի» խմբագրատան։ Բագւում՝ «Սօտրուդնիկ» գրավաճառ. և «Յոյս» բիւրոյին (Газетн. Бюро „Уйсъ“, уг. Балаханск. и Магазин. ул.).
օ. մ. 5—3

ԲԺԻՇԿ
Ա. Միքիարեանց

Ընդունում է հիւանդներին. մասնագիտութիւն՝ սիֆիլիս, միզային, վեներական և մորթու հիւանդութիւններ. առաւօտեան 12—2 ժ., երեկ. 5—7 ժ., Սոլոլակ, Բեհբութեան փողոց № 33.
(ա. օ.) 100—29

Լոյս տեսաւ
ՇՄԵՂԻ
X հարուստը կռապաշտ
և
Մախաթի ծակում
գրքոյկը, 28 էջ։ Գինն է 8 կօպ.
Հարցնել գրախանութներում։
(հ. կ.) 10—3

Փորձված սերմեր
ՍԵՐՄԵՐ

ցանելու համար
ԲԱՆՋԱՐԱՆՈՑԱՅԻՆ
ԾԱՂԿԱՅԻՆ
ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

Գրեյսկուրանտ ուղարկվում է ձրի
Кавказское Т-во Сѣмянного Хозяйства Квеесъ и К-°
Тифлисъ, Михайловск. пр. № 55.
25—14

Թիֆլիսի Ժողովարանի Դահլիճում

Կիրակի ապրիլի 6-ին
Ցօգուտ Կովկասեան Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան
Ա. ԲԱԲԱԽԱՆԵԱՆԸ (ԼԷՕ)
Կը կարդայ
ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Գլխաւոր հոսանքները հայոց գրականութեան պատմութեան մէջ»։
Սկիզբն է առաւօտեան ժամը 11$^1/_2$-ին

Տեղերի գները 1 ր.—30 կ.

Տոմսակները վաճառվում են ժողովարանի շվէյցարի մօտ։

ՆՈՐ ԳԻՒՏ
„ԲՕՐՆՕ ՆԱՑԹԱԼԱՆ“

Բոլորովին փչացնում է գլխի թեփը, պիրքացնում մազերը, նպաստում է նրա բուսնելուն և տալիս է նրան իսկական տեսք։

Թոյլատրված է բժշկական վարչութիւնից, որպէս չը պարունակող ոչ մի վնասակար նիւթ։

Վաճառվում է՝ Кавказское Т-во торгов. аптек. товарами; Офицерское Экономическое общество и въ ихъ отдѣленеіяхъ. դեղատներում, դեղավաճառների և հոտաւէտեղէն ծախողների մօտ։

(7,22) 25—19

ԿԱՍԿԱՐԱ-ՄԻԴԻ
Պիլիւլներ, ֆրանսիական ժողովրդական միջոց
ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԱՄՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ
Չափը.—2 պիլիւլ երեկոյեան պառկելիս։ Կասկարա-միդին չէ առաջացնում ոչ փորացաւ, ոչ սիրտ-խառնուք, ոչ էլ լուծողութիւն։
Դեպատուն—Midy, 113, Faubourg St. Honoré, Պարիզ։
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԵՂԱՏՆԵՐՈՒՄ։

(7, 17, 27) (165951) 24—14

ԲԱՐՁՐ ՏԵՍԱԿԻ
ԿՕՇԿԵՂԷՆ

Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՄԵԽԱՆԻԿ. ԱՐԴԻՒՆԱԲ. ԸՆԿ.
Ամեն տեսակ մօդային ձևերի. գտնվում է բոլոր յայտնի մագազիններում։

ФАБРИЧНОЕ КЛЕЙМО
С.ПЕТЕРБУРГЪ

Իսկականը այս կլէյմօն ունի իր վրա։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳՈՒՄ
ՄՕՍԿՎԱՅՈՒՄ
ՌԻԳԱՅՈՒՄ
ԿԻԵՎՈՒՄ

ԽԱՐԿՕՎՈՒՄ
ՕԴԵՍՍԱՅՈՒՄ
ՌՕՍՏՕՎՈՒՄ Դ/Վ
ԿԱԶԱՆՈՒՄ

ԵԿԱՏԵՐԻՆԲՈՒՐԳՈՒՄ
ԻՐԿՈՒՏՍԿՈՒՄ
ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
ՏԱՇԿԵՆՏՈՒՄ

Նիժէգորոդեան տօնավաճառում
Իրբիտեան տօնավաճառում

ԳՈՒՄԱՐՈՎ ՎԱՃԱՌՔԸ
կատարում է
„ԼԷՕՊՕԼԴ ՆԵՅՇԵԼԼԵՐ“
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆԸ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔԸ ԳՏՆՎՈՒՄ Է ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻ ՎՐԱ.

ԱՅԴՏԵՂ ԿԱՅ ՊԱՀԵՍՏ ԿԱՇՈՒԵՂԷՆԻ Ռուսական և արտասահմանեան արդիւնաբերութեան

ԿՐԿՆԱԿՕՇԻԿՆԵՐԻ Ռուս-ամերիկեան ռեզին. մանուֆակտուրային ընկերութեան

Կրեմ եւ Այպեստուրա կօշկեղէնի համար

Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՄԵԽ. ԱՐԴԻՒՆԱԲ. ԸՆԿԵՐ.

(հ. կ.) 100—17

Типографія „Экономія“ Авака Мугдусіакопова съ С-ии.

Большая Ванкская ' у. в. Семинаріи № 3.